

**Справа «Слівенко проти Латвії»
(Slivenko v. Latvia 48321/99)**

У рішенні, ухваленому 9 жовтня 2003 року у справі *«Слівенко проти Латвії»*, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ст. 8 Конвенції;
- не було необхідності розглядати окремо скаргу щодо можливого порушення ст. 14 Конвенції;
- не було порушення ч. 1 ст. 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканість);
- не було необхідності розглядати скаргу щодо можливого порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції (право на встановлення законності затримання судом без зволікання).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити кожній заявниці по 10 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявниці, п. Татяна Слівенко, та її дочка, п. Каріна Слівенко, є колишніми мешканцями Латвії російського походження. Тепер вони проживають у м. Курську (Росія).

П. Татяна Слівенко, чий батько був офіцером збройних сил СРСР, народилася 1959 року в Естонії, а через місяць після її народження батьки разом із нею переїхали до Латвії. У 1980 році п. Татяна Слівенко вийшла заміж за п. Ніколая Слівенко, котрий, так само як і батько заявниці, був офіцером радянської армії. У 1981 році у заявниці в Латвії народилася дочка Каріна.

Після здобуття Латвією незалежності обох заявниць було включено до реєстру мешканців Латвії – «колишніх громадян СРСР». У 1994 році чоловік п. Т. Слівенко, демобілізувавшись з російської армії (у січні 1992 року юрисдикцію щодо збройних сил колишнього СРСР, які розміщувались у Латвії, прийняла Російська Федерація), звернувся за одержанням дозволу на тимчасове проживання на тій підставі, що був одружений із постійною мешканкою Латвії. Його клопотання було відхилено з огляду на те, що він повинен був виїхати з Латвії відповідно до умов договору щодо виведення російських військ, який набув чинності у квітні 1994 року і поширювався, зокрема, на офіцерів, що перебували на дійсній військовій службі станом на 29 січня 1992 року. Внаслідок дії цього договору реєстрацію заявниць було скасовано.

Рішення про депортацію усіх трьох членів родини Слівенків було ухвалено в серпні 1996 року. Їх було виселено з їхньої квартири у м. Ризі. П. Ніколай Слівенко згодом виїхав до Росії. Заявниці оскаржили в суді рішення про їх депортацію з Латвії. Усі національні судові інстанції безумовно підтверджували законність обов'язку п. Ніколая Слівенко залишити Латвію, а також правомірність рішення про скасування реєстрації заявниць.

28 жовтня 1998 року заявниць було заарештовано й затримано у центрі для нелегальних іммігрантів. Наступного дня за наказом керівника відділу з питань громадянства і міграції їх було звільнено на тій підставі, що цей арешт був «передчасним», оскільки у провадженні згаданого відділу знаходилась скарга заявниць. Проте згодом їм знову було наказано залишити країну, а 16 березня 1999 року п. Каріну Слівенко було ще раз затримано на 30 годин.

11 липня 1999 року заявниці переїхали до Росії, а згодом набули громадянство РФ. Наказ про депортацію заявників передбачав заборону повертатися до Латвії протягом найближчих п'яти років, тобто до серпня 2001 року, а надалі встановлював обмеження тривалості їхніх візитів не більш як 90 днів щороку. Батьки п. Татяни Слівенко, котрі, як вона стверджувала, були важко хворими, залишились у Латвії.

Зміст рішення Суду

Покликаючись на ст. 8, 14, ч. 1 і ч. 4 ст. 5 Конвенції, заявниці стверджували про порушення їхнього права на повагу до приватного і сімейного життя, порушення заборони дискримінації, а також права на свободу і особисту недоторканність.

Суд зазначив, що у віці одного місяця п. Тат'яна Слівенко переїхала з батьками до Латвії і прожила там 40 років. Вона ходила до школи, працювала і одружилась у цій країні. Її дочка, Каріна, також народилась у Латвії і прожила там 18 років, здобувши у Латвії середню освіту. В обох заявниць, отже, виникла система особистісних, соціальних та економічних зв'язків, що становили зміст їхнього приватного життя у Латвії. Заявниці також втратили квартиру, у якій мешкали. Тому Суд вказав, що їх видворення з Латвії є втручанням у їхнє право на повагу до приватного життя і житла.

Далі Суд звернув увагу на те, що заходи, вжиті латвійськими органами влади, не були спрямовані на роз'єднання сім'ї заявниць, оскільки рішення про депортацію стосувалося усіх трьох членів родини. Крім того, у Конвенції не передбачене право на вибір країни для проживання зі своєю родиною чи на заснування сім'ї. Батьки п. Тат'яни Слівенко були дорослими людьми, матеріально незалежними від дочки. Попри те, зв'язки п. Тат'яни з її батьками не були взяті до уваги в контексті її приватного життя.

Договір щодо виведення російських військ, котрий був основною юридичною підставою для рішення про депортацію заявниць, не мав чинності, коли заявницям було надано статус «громадяни колишнього СРСР». Однак, згодом національне законодавство могло правомірно бути витлумаченим чи застосованим у світлі умов згаданого договору. Навіть більше: цілком очевидно, що заявниці мали можливість передбачити в межах розумного, принаймні за допомогою юридичної консультації, що вони підпадуть під дію згаданого договору, коли він набуде чинності. Суд тому дійшов висновку, що в жодному разі немає підстав вважати рішення національних судів свавільними. З огляду на викладене, Суд вказав, що видворення заявниць можна розглядати як таке, що мало місце «відповідно до закону».

Беручи до уваги ширший контекст конституційних та міжнародних правових заходів, вжитих після здобуття Латвією незалежності, Суд прийняв аргумент Уряду про те, що договір і засоби його імплементації мали за мету захистити інтереси національної безпеки. Суд також зауважив, що вжиті заходи відповідали поняттю поваги до приватного життя, оскільки не посягали на єдність сім'ї. Виведення за межі певної країни військовослужбовців дійсної служби та їхніх сімей можна розглядати як явище, подібне до передислокації військ в ході звичайної служби. Більше того, тривала присутність військовослужбовців іноземної армії може розглядатись як несумісна з суверенітетом незалежної держави та як загроза національній безпеці. Тому державний інтерес у виведенні за межі держави військовослужбовців та членів їх сімей мав би за звичайних обставин «переважити» інтерес особи залишитись у цій державі.

Однак, заходи щодо примусового переміщення осіб не завжди є виправданими. Наприклад, такі заходи не застосовувались у той самий спосіб до офіцерів, які перебували на пенсії, та до членів їхніх сімей.

Той факт, що п. Ніколай Слівенко звільнився до того часу, коли почалося провадження щодо правомірності перебування заявниць у Латвії, не мав жодного значення для визначення статусу заявниць. Хоча, як виявилось з інформації, наданої Урядом Латвії і котра стосувалась особливостей провадження у деяких складних справах, державні органи проявляли в окремих випадках підвищений рівень терпимості, аби забезпечити повагу до приватного й сімейного життя та житла.

Хоча рішення щодо усіх військовослужбовців і членів їхніх сімей ухвалювались за індивідуальним принципом, відповідні матеріали не вказували на те, що органи влади оцінювали кожну особу окремо на предмет того, чи становить вона загрозу національній безпеці і громадському порядку. Відтак, реально державний інтерес було забезпечено за загальним принципом. Порядок виведення іноземних військовослужбовців та членів їхніх сімей, що ґрунтувався на загальному висновку про необхідність такого переміщення осіб для гарантування інтересів національної безпеки, сам по собі не був несумісним з вимогами ст. 8 Конвенції; проте несумісним було застосування саме такої схеми, оскільки вона виключала будь-яку можливість врахувати індивідуальні особливості ситуації.

Заявниці вже стали частиною латвійського суспільства на час, про який ідеться у справі, і тому не повинні були розглядатись як особи, що становлять загрозу для національної безпеки, зокрема, з огляду на те, що вони належали до сім'ї батьків п. Тат'яни, чий батько звільнився з військової служби ще у 1986 році, залишився у країні й не вважався особою, що становить загрозу національній безпеці. Зважаючи на усі вищенаведені обставини, рішення про видворення заявників не може розглядатись як необхідне у демократичному суспільстві.

Стосовно скарги щодо можливого порушення ст. 14 Конвенції, Суд вказав, що не було необхідності розглядати це питання окремо.

Стосовно скарги заявниць щодо можливого порушення ч. 1 ст. 5 Конвенції, Суд зазначив, що постанови про їх арешт відповідали процесуальним вимогам національного законодавства і не було жодних доказів, які б вказували на те, що поліція поводитись неналежним чином чи свавільно. Отже, затримання заявниць мало місце відповідно до вимог ч. 1 ст. 5 Конвенції.

Щодо скарги заявниць на можливе порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції Суд визнав, що не було необхідності вивчати суть скарги, оскільки заявниць було звільнено без зволікання до того часу, коли будь-який судовий розгляд щодо правомірності їх затримання міг мати місце. Також Суд зауважив, що особа, котру було звільнено з-під варти, не може оскаржувати її затримання, покликаючись саме на ч. 4 ст. 5 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.